

Historian voittajat ja häviäjät

Arki ajattelussa ja historiantutkimuksessakin on helppo erehtyä arvioimaan menneisyyttä nykyisyyden valossa. Tämä ei tarkoita vain anakronismia, sitä että soveltaisimme nykyisiä käsitteitämme aikaan, jolloin niitä ei ollut olemassakaan tai niiden merkitys oli toinen kuin nykyään. Nykyisyyden mahti näkyy muuallakin, esimerkiksi niin sanotussa ”voittajien historiassa”. Siinä menneisyyden ihmiset, ihmisryhmät, liikkeet, aatteet, teot ja tapahtumat luokitellaan voittajiksi ja häviäjiksi, voitoiksi ja tappioiksi. Voittajia ovat ne, jotka ovat selvinneet hengissä historian taisteluista. Tällainen tulkinta käy arveluttavaksi heti kun siihen sisältyy muutakin kuin taistelujen tosiasiallisten syiden ja seurausten kuvausta, kun siihen tulee mukaan *olemusajattelu*. Silloin oletamme, että jollakin menneisyyden hetkellä – ”alkuhetkellä” – on ollut joukko *olioita*, joista jotkut jatkavat olemassaoloaan tulevaisuuteen ja toiset jäävät tante-reelle, häviävät pois. Tässä katsannossa voittajan voittokulku nähdään *kuninkaantienä*, jota pitkin voittaja käy kohti tulevaisuuttaan.

Mutta onko historiassa voittajia ja häviäjiä? Epäilemättä kaikki eivät menesty yhtä hyvin. Toisten osa on kovempi kuin toisten. Joku nousee valtaistuimelle, toinen vajoaa orjuuteen, kolmas vallan tuhoutuu. ”Voittaja” ja ”häviäjä” ovat kuitenkin käsitteinä paljon ongelmallisempia ja puolueellisempia kuin voittajat – tai alistuneet häviäjät! – antavat ymmärtää. Onko voittajan tie sittenkään kuninkaantie? Eikö *tie* ole jo ennalta valmis väylä, jota pitkin kuningas seurueineen voi kulkea? Myös kuningas on jo tielle astuessaan sama kuin sen päättyessä, kuningas. Voittajan tilanne on kuitenkin toinen. Hän ei ole jo alussa ”voittaja”, eikä hänen tietään ole olemassa ennen sen loppua. Milloin ja miten voittaja sitten *muuttuu* ”voittajaksi” – ja häviäjät ”häviäjiksi”? Taisteluissa! Mikäli niitä ei käytäisi, mikäli voittaja olisi jo alussa ”voittaja”, niin hän todellakin olisi edennyt pitkin valmista tietä kuin kuningas valtakunnassaan. Myös taistelut olisivat vain näennäisiä kamppailuja voittajan historian kirjoittajien kuvailtaviksi. Historian taisteluissa ”voittajia” ja ”häviäjiä” ei kuitenkaan ole ennen kuin ”lopussa”. Tulevaisuus realisoituu vasta hävittäessään nykyisyyteen. Se ei siinnä horisontissa kuin kuninkaantien päässä odottava linna. ”Tulevaisuus kestää pitkään” (Althusser) ja tulee aina huomenna...

Ellei halua osallistua voittajien tai häviäjien olemushistorian kirjoittamiseen, niin historiaa tulee ymmärtää menneisyydestä eteenpäin, simuloiden, ei nykyisyydestä taaksepäin, projisoiden. Mikä on tehnyt jostakin kamppailun osapuolesta *tosiasiallisen* voittajan? Vastaus on teoriassa yksinkertainen: ”häviäjät”! Ilman niitä voittaja ei olisi voit-

tonsa hetkellä se mikä on, ”voittaja”. Hän olisi voittaja jo alussa, ja lopussa, kaiken aikaa. Mikäli taas oletamme, että häviäjät *tekevät* voittajat – ja *vice versa*, vastavuoroisesti – niin voimme ajatella, että voittajia ja häviäjiä ei ole olemassa kuin *post bellum*. Voittajalla (tai häviäjällä) ei ole olemusta, joka sisältäisi myös ominaisuuden ”voittajuus” (tai ”häviäjyys”) ja päämäärän ”voitto” (”häviö”). Kun ajatellaan, että häviäjät tekevät voittajat, niin ajatukseen ei kuitenkaan sisälly *Tarkoitusta* tai *Järkeä*. Historiassa ei tarvitse nähdä mitään ”moraalia” tai metafyyisistä – te(le)ologista – suunnitelmaa. Häviäjät eivät ole olemassa *tehdäkseen* voittajia. Kysymys on vain kamppailun *tosiasiallisista* hyvistä tai huonoista seurauksista, joista monet ovat kaikkea muuta kuin osallisten tarkoittamia.

Mitä seuraisi siitä, että voittajat todella olisivat kuninkaita kuninkaantiellä? Vastaus on nytkin yksinkertainen: *despotia* eli täydellinen yli- ja mielivalta, kun hallitsija todella voisi toteuttaa itseään minkään vaaran uhkaamatta tai voiman vastaan panematta. Tällaiseen despotian olettamukseen sisältyy *politiikassa* kaksi näennäisesti toisilleen vastakkaista kantaa: täydellisen muutoksen utopia ja kyyninen suhtautuminen muutoksen mahdollisuuteen. Tosiasiallisesti nämä ovat läheistä sukua toisilleen. Kumpaankin sisältyy totaalinen käsitys muutoksesta ja mustavalkoinen asioiden olemuksellistamisen periaate: Tulevaisuus (”maailma”) on joko ”meidän” tai ”heidän”. Näin vaateliäs kanta vaihtuu helposti vastakohdakseen: utopismi romahtaa kynisismiksi. Tästä historia tarjoaa lukuisia esimerkkejä.

Tätä kirjoitettaessa Yhdysvallat ei ole aloittanut hyökkäystä Irakiin. Nyt sota voi olla käynnissä. Jos on, niin epäonnistuivatko sodan vastustajat? Olivatko he häviäjiä? Kyllä ja ei. Kyllä, koska sota alkoi, mutta myös ei. Voimmekin välttää häviäjän epätoivon kysymällä: Millainen olisikaan Bush II:n kuninkaantie, mikäli hän seurueineen voisi edetä minkään voiman – edes alivoiman – panematta vastaan? Mitä siitä seuraisi, ettei hallitsijan tarvitsisi ollenkaan varoa, että joku voi aina sentään työntää kalikkaa rattaisiin? Entä siitä, ettei hallitsijoiden täytyisi enää lainkaan pelätä valtansa puolesta? Millaisessa maailmassa me eläisimme, jos ”massojen pelkoa” (Spinoza) tuntisivat enää vain massat?

Malum nullum est sine aliquo bono.

Mikko Lahtinen